

अर्थ

“अर्थ एव प्रधानः” इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

वर्ष ३३

पुणे, बुधवार १७ मे, १९६७

अंक १०

विविध माहिती

रशियाला मदतीची विनंती—बिहारचे मुख्य मंत्री श्री. महामाया प्रसादसिंह ह्यांनी बिहारमधील दुष्काळग्रस्तांना मोठ्या प्रमाणावर मदत करण्याची विनंती रशियाला केली आहे. बिहारच्या ५ कोटी लोकसंख्येपैकी ४ कोटी लोक अन्नाच्या व पाण्याच्या टंचाईने गांजून गेलेले आहेत. अशा प्रकारच्या मोठ्या आपत्तीत प्रत्येक देशाने माणुसकीच्या नात्याने मदतीस धावावे अशी त्यांची कळकळीची विनंती आहे.

टेलिव्हिजनचा उंच उंच मनोरा—मॉस्को शहराजवळ टेलिव्हिजनचे कार्यक्रम प्रक्षेपित करण्यासाठी एक उंच मनोरा बांधण्यात येत आहे. त्याची उंची ५३३ मीटर म्हणजे सुप्रसिद्ध चिऑपच्या पिरॅमिडपेक्षा २॥ पटीने अधिक आहे. इतक्या उंचीच्या मनोन्यावरून प्रक्षेपित होणारे कार्यक्रम १५० किलो-मीटरच्या त्रिज्येत पडद्यावर पाहता येतील.

एकशिगी गेंड्यांचे जतन—गोहाटीपासून १३० मैलावर गेंड्यांच्या जतनासाठी १९०८ साली एक राखीव जंगल विभाग स्थापन करण्यात आला. नाकावर एकच शिंग असलेला गेंडा फक्त भारतांतच सापडतो. शिकारी लोकांनी ह्या प्राण्यांची हत्या करून त्यांचा नाश होण्याची पाळी आणली होती. गेल्या वर्षी गेंड्यांची संख्या ३७० असल्याचे आढळून आले. त्यांची संख्या अवघ्या १२ वर आली होती.

मद्रासमधील शिक्षण स्वस्त—भारतामध्ये परदेशांतून शिक्षणासाठी येणाऱ्या विद्यार्थ्यांना मद्रासमध्ये शिक्षण घेणे इतर ठिकाणांच्या मानाने अधिक स्वस्त पडते असा दावा मद्रास विद्यापीठातर्फे करण्यात आला आहे. मद्रास शहरात शिक्षण घेणाऱ्या विद्यापीठ विद्यार्थ्यांपैकी २ टक्के विद्यार्थी परदेशातील आहेत, व त्यांपैकी एकतृतीआंश मुली आहेत. मद्रास विद्यापीठात सध्या १४०० परदेशीय विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत. ते सर्व आफ्रिका, मॅलेशिया कीनिया व फिजी ह्या देशांतून आलेले आहेत.

दोन वर्षे मुले नकोत—मध्यवर्ती सरकारचे आरोग्यमंत्री डॉ. चंद्रशेखर हैद्राबाद येथे बोलताना म्हणाले की, नवपरिणितांनी दोन वर्षे तरी मूल होऊ देऊ नये. त्याचप्रमाणे एखाद्या जोडप्याला तिनापेक्षा अधिक अपत्ये झाल्यास ही कृती देशाभिमानाशी विसंगत अशी समजण्यात यावी. तरच लोकसंख्येला आळा बसण्याची शक्यता आहे.

सोने गाळण्याच्या भट्ट्या—मद्रास राज्यात सोन्याच्या कांबी तयार करण्याच्या ४ भट्ट्या उभारण्याचे परवाने देण्यात आले आहेत. त्यांपैकी दोन खुद्द मद्रास शहरांत आणि उरलेल्या दोन अनुक्रमे कोडमत्तूर व तिरुवायर ह्या ठिकाणी उभारण्यात यावयाच्या आहेत. मुंबई येथील टाकसाळीत साच्यांची मागणी नोंदण्यात आली आहे.

संकटकालाचे भविष्यकथन—इंग्लंडमध्ये स्थायिक झालेले एक ज्योतिषी श्री. एम्. के. गांधी ह्यांनी असे भविष्य वर्तविले आहे की, येता मे व नोव्हेंबर महिना भारताला अतिशय वाईट जाणार आहेत. पाश्चात्य देशात ज्योतिष शास्त्राचा कसून अभ्यास होत असून अमेरिकेत तर अवकाश संशोधनाच्या कामी हवामानाचा अंदाज करण्यासाठी त्याचा उपयोग करण्यात येत आहे असे त्यांनी सांगितले.

पवई येथील विद्यार्थ्यांचे साह्य—मुंबईमधील पवई येथील तांत्रिक संस्थेत शिकणारे विद्यार्थी बिहारमधील दुष्काळग्रस्त भागांत विहिरी खोदण्याच्या व पाटबंधारे बांधण्याच्या कामी मदत करणार आहेत. विद्यार्थ्यांची पहिली तुकडी लवकरच तिकडे रवाना होईल. एका आठवड्यानंतर त्यांच्या जागी दुसरी तुकडी जाईल. प्रत्येक तुकडीत १२ ते १५ विद्यार्थी असतील.

स्वयंचलित कारखान्यांना प्राधान्य—रशियाने आपल्या कारखान्यांत स्वयंचलित यंत्रसामग्री बसविण्यावर भर दिला आहे. त्यामुळे ह्या वर्षी ७० कोटी रुबल्स अथवा २८ कोटी पौंडांची बचत होणार आहे. रशियाची उत्पादनव्यवस्था अजूनही अमेरिकेच्या मानाने मागासलेली आहे. स्वयंचलित यंत्रसामग्रीच्या साहाय्याने ती अद्ययावत करण्याचे प्रयत्न जोरात चालू आहेत.

करमणुकीवरील खर्चात काटछाट होऊ लागली

अलीकडील एकदोन वर्षात जीवनावश्यक वस्तूंचे भाव भडकत चाललेले असून ते सगळी घेण्याची चिन्हे अद्याप दिसत नाहीत. अशा परिस्थितीत सामान्य माणसाला आपल्या आय-व्ययाकडे अधिक दक्षतेने लक्ष पुरविणे भाग पडत असते. पुण्यातील सिनेमाशोकिनांनी असे केलेले दिसते. इतरही कांही क्षेत्रांत वाढत्या महागाईचा परिणाम दिसू लागला आहे. सिनेमाच्या प्रेक्षकांची संख्या घटत चालली आहे. त्याचप्रमाणे मासिके, छायाचित्रणाची साधने, सेवणी, ह्यांची मागणी कमी होऊ लागली आहे. हौशीने छायाचित्रण करणारे आपली हौस बेताबेताने भागवीत असावे. त्यांच्याकडून होणारी छायाचित्रणाच्या साधनांची मागणी ४० टक्क्यांनी घटली आहे. पुणे शहरात व त्याच्या उपनगरांत २५ चित्रगृहे आहेत. चित्रगृहांना करमणुकीवरील कराच्या निमित्ताने प्रेक्षकांची आंकडेवारी जमवावी लागते. अशा रीतीने जमा झालेली माहिती उद्बोधक आहे. १९६५ च्या डिसेंबर महिन्यात १० लाख, ३४ हजारांवर प्रेक्षकांनी चित्रगृहांना भेटी दिल्या. त्यानंतरच्या तिमाहीत एकूण २७ लाख, ६१ हजारांवर प्रेक्षकांची नोंद करण्यात आली आहे. म्हणजे प्रेक्षकांची मासिक सरासरी ९ लाख, २० हजारांवर पडते. १९६७ च्या पहिल्या तिमाहीत प्रेक्षकांची एकूण संख्या २७ लाख, १९ हजार होती. ह्याचा अर्थ असा

की १९६६ च्या पहिल्या तिमाहीशी तुलना करता १९६७ च्या पहिल्या तिमाहीतील प्रेक्षकांची संख्या १.६ टक्क्यांनी घटली. अर्थात प्रेक्षकांच्या संख्येत झालेली घट फार मोठी आहे अशातला भाग नाही. परंतु त्यामुळे चित्रगृहांच्या धंद्यावर मंदीची सावली पडू लागल्याची भीती निर्माण झाली आहे. गेल्या वर्षी चित्रगृहांच्या मालकांनी तिकिटांचे दर वाढविले असतांनासुद्धा प्रेक्षकांच्या संख्येत अशी घट झाली नव्हती.

टिकाऊ अन्नपदार्थांचे वाढते महत्त्व

विविध प्रकारचे हवामान असणाऱ्या भारतासारख्या संघप्राय देशात अन्नपदार्थांचे अनेक प्रकार आहेत. त्यांपैकी पुष्कळसे पदार्थ ऋतुमानाप्रमाणे ठराविक कालातच उपलब्ध होतात. पीकपाणी चांगले झाले तर कांही पदार्थ काही ठिकाणी विपुलही मिळू शकतात. परंतु असे पदार्थ टिकाऊ स्वरूपात साठवण्याचा धंदा अजून फारसा विकसित झालेला नाही. फळे हवाबंद डब्यांतून भरण्याचा धंदा काहीसा वाढीला लागला आहे. टिकाऊ अन्नपदार्थ करण्याची दुसरी एक पद्धत म्हणजे अन्नपदार्थ निर्जल करून टिकविणे. वाटाणे, कांदे, बटाटे आणि इतर काही भाज्या अशा रीतीने टिकविता येतात. ह्या पद्धतीने कारखान्याला फार मोठे भांडवल लागत नाही. वरखर्चही बेताचा लागतो. त्यामुळे असे टिकाऊ पदार्थ सामान्य लोकांना घेणे परवडते. अमेरिकेत अशा टिकाऊ अन्नपदार्थांचे ८,००० प्रकार मिळू शकतात.

आमचे ग्राहक, आणि नाराज ?

☞ छे ! आम्ही बेळगाव बँकेतील कर्मचारी आमच्या ग्राहकांना केव्हाही नाराज होऊच देत नाही; मग त्यांचे आमच्याकडे कसल्याही प्रकारचे काम असो ! महाराष्ट्र व म्हैसूर राज्य आणि गोवा येथील आमच्या ३८ शाखांच्यामार्फत आपले कोणत्याही प्रकारचे बँकिंगचे काम करण्यास आम्ही तत्पर आणि उत्सुक आहो. तुमचा आमच्याशी व्यवहार म्हणजे उभयतांना पूर्ण समाधान !

दि बेळगांव बँक लिमिटेड

(शेड्यूल्ड बँक : स्थापना १९३०)

आपल्या नजीक असलेल्या आमच्या शाखेला आजच भेटा.

मुंबई शाखा : नरसीनाथ स्ट्रीट, मांडवी, मुंबई ९.

दातांच्या स्वच्छतेसाठी

★ माकडछाप म्हणजेच काळी टूथ पावडर ★

अर्थ

बुधवार, १७ मे, १९६७

संस्थापक :
डा. वामन गोविंद काळे
संपादक :
श्रीपाद वामन काळे

भारताला मिळणाऱ्या परदेशी मदतीचे तुलनात्मक स्वरूप

चौथ्या पंचवार्षिक कार्यक्रमावरील एक चर्चा

भारताच्या ४ थ्या पंचवार्षिक कार्यक्रमाच्या मसुद्यावर देशात बरीच चर्चा झालेली आहे. त्यात कार्यक्रमात काटछाट करून तो आटोपशीर करावा असे म्हणणारे तज्ज्ञ आहेत, त्याचप्रमाणे संकल्पित मोठ्या कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीस पाठिंबा देणारेही आहेत. ह्या कार्यक्रमासंबंधी ससेक्स विद्यापीठाने ब्रिटन-मध्ये एक परिसंवाद घडवून आणला. परिसंवादात भाग घेण्यासाठी भारताच्या नियोजनात भाग घेणारे तीन तज्ज्ञ गेले होते. परिसंवादात झालेल्या टीकेचे त्यांनी स्वागत केले आणि भारता-पुढील प्रश्नांची बरोबर उत्तरे शोधून काढण्याचा प्रयत्न केला. परिसंवादात झालेल्या चर्चेवरून असे दिसून आले की कोणतेही मोजमाप लावले तरी भारताला जगाकडून आणि ब्रिटनकडून मिळणाऱ्या मदतीचे प्रमाण फारच अल्प आहे. भारत हा देश जगातील सर्वांत गरीब आणि निकस आहारावर जगणारा आहे. आर्थिक विकासासाठी मदत घेणाऱ्या देशात भारताचे आर्थिक नियोजन सर्वांत अधिक कार्यक्षम आणि भ्रष्टाचारापासून अलिप्त आहे. राजकीय अगर सांस्कृतिक मागासलेपणामुळे त्याची प्रगती खुंटलेली नाही. परदेशीय चलनाची आणि परदेशीय तज्ज्ञांची टंचाई भारताला भोवत आहे. म्हणून त्याची प्रगती खुंटलेली आहे. ह्याच दोन गोष्टी परदेशांच्या मदतीच्या द्वारे मिळत असतात. मदत घेणाऱ्या देशात राजकीय दृष्ट्या भारतामधील लोकशाही ही विशेष स्वरूपाची आहे. भारताला चीनसारख्या हुकुमशाही देशाकडून तर धोका उत्पन्न झाला आहेच. परंतु सुद्ध देशातील धार्मिक भावनावर आधारलेल्या चळवळी आणि फुटून निघण्याच्या चळवळी ह्यांचाही धोका उत्पन्न झालेला आहे.

असे असूनसुद्धा १९६२-६४ ह्या कालात भारताला परदेशांतून दरडोई अवधी २.१ डॉलर्सची मदत मिळाली. इतर देशांना मिळालेल्या मदतीचे पुढील आंकडे उद्बोधक वाटतील ह्यात शंका नाही. १९६२-६४ ह्या कालात पाकिस्तानला दरडोई ५.० डॉलर्स, मलावीला ५.० डॉलर्स, कीनियाला ५.९ डॉलर्स, बोलिव्हियाला ११.१ डॉलर्स, चिलीला १७.४ डॉलर्स आणि फिलिपाइन्सला ५३.० डॉलर्स मदत मिळाली. १९६४-६५ सालात ब्रिटनने दिलेल्या मदतीचे आंकडे असे आहेत. भारत ०.१९ डॉलर्स, पाकिस्तान ०.२७ डॉलर्स, मलावी ७.७ डॉलर्स,

कीनिया ५.४ डॉलर्स, चिली ०.३१ डॉलर्स. मागासलेल्या देशांना प्रगत देशांकडून मिळणाऱ्या मदतीत अलीकडे घट होत चाललेली आहे. त्यातही भारताला मिळणाऱ्या मदतीत आणखीच कपात होत आहे. ह्या परिस्थितीची कारणमीमांसा करताना दोन कारणांवर बोट ठेवण्यात आले. भारताच्या भवितव्याविषयी घनघोर निराशा आणि परदेशी मदतीमुळे काय साधता येईल ह्याविषयी नीटशी माहिती नसणे, अशी ती कारणे आहेत. ही निराशा भोळसट राजकारण आणि अदूरदृष्टीची आर्थिक धोरणे ह्यांतून उगम पावलेली आहे. भारताच्या स्थैर्याला खरा धोका आहे तो आर्थिक विस्कळीतपणापासून आहे. भारत आपल्या गरजेपैकी ९० टक्के अन्नधान्याची गरज सामान्यतः स्वतःच्या उत्पादनातून भागवू शकतो. परंतु अन्नधान्याच्या टंचाईचे संकट उत्पन्न झाल्यावर परदेशीय चलनाचा आधार घेतल्याशिवाय भारत सरकारला लोकांच्या गरजा भागविता येत नाहीत. परदेशीय चलनाच्या वाटणीवर नियंत्रण ठेवूनच मध्यवर्ती सरकारला राज्य सरकारांना शिस्त लावणे शक्य होते. भारताच्या राजकीय अस्थैर्याच्या भीतिप्रद वार्तांचा बाऊ करून पाश्चिमात्य देश आर्थिक मदत आखडती घेत आहेत. खरे म्हणजे ह्या वार्तांमुळेच अधिक आर्थिक मदत देण्यास त्यांनी सिद्ध झाले पाहिजे.

नव्या मदतीतून कर्जाची फेड करण्याची सवलत

भारताला मदत करणाऱ्या मित्रराष्ट्रांच्या संघटनेने ९० कोटी डॉलर्सची मदत देण्याचे आश्वासन दिलेले आहे. ही सर्व मदत कोणत्याही विकास प्रकल्पासाठी अशी देण्यात आलेली नाही. म्हणजे ती निर्वंधांनी जखडलेली नाही. ह्या मदतीपैकी ४० कोटी डॉलर्सची मदत भारताने १९६७-६८ साली परतफेड करावयाच्या परदेशी कर्जासाठी वापरता येईल. ह्या वर्षी भारताने ३६.५ कोटी डॉलर्सची रक्कम दात्या देशांना परत करावयाची आहे. आतापर्यंत वेगळी परिस्थिती होती. निर्वंधरहित असणारी मदतसुद्धा विशिष्ट प्रकारचा माल दात्या देशांकडूनच विकत घेण्याची अट घालण्यात येत असे. ह्या वर्षी दात्या देशांकडून मिळणारी मदत त्या त्या देशातच माल खरेदीसाठी वापरण्यात यावी अशी अट आहेच. परंतु, अमुक एक मालच घेतला पाहिजे असे बंधन मात्र नाही. त्यामुळे भारताला नवीन मदत कर्जफेडीपोटी वापरता येईल.

जेट विमानांसाठी इंधनाची निर्मिती

१९६२ मध्ये चीनशी झालेल्या समरप्रसंगाच्या वेळी आणि नंतर १९६५ मध्ये पाकिस्तानशी झालेल्या युद्धाच्या वेळी लष्करासाठी लागणाऱ्या साधनसामग्रीच्या बाबतीत भारत परावलंबी असल्याचे तीव्रतेने जाणवले. आधुनिक युद्धात आवश्यक असणाऱ्या अनेक वस्तूंचे उत्पादन भारतातच करण्याचे प्रयत्न तेव्हापासून जोराने सुरू झाले आहेत. अशा अनेक वस्तूंत जेट विमानांना लागणाऱ्या इंधनाचे स्थान महत्त्वाचे आहे. ह्या इंधनाची गरज आतापर्यंत परदेशांतून आयात करून भागवावी लागत असे. आता भारतात कोयाली, बरौनी आणि नूनमती या तीन ठिकाणांच्या तेलशुद्धी कारखान्यांतून जेट विमानांना लागणारे इंधन तयार होऊ लागले आहे. त्यापैकी पहिल्या दोन कारखान्यांतून इंधनाचे उत्पादन सुरू होऊन दोन तीन महिने झाले आहेत. नूनमती येथील कारखान्यात आता उत्पादन सुरू झाले आहे. तिन्ही कारखान्यांत होणाऱ्या उत्पादनामुळे ह्या इंधनाच्या बाबतीत भारत स्वयंपूर्ण होण्याच्या मार्गास लागला आहे. नूनमती येथील कारखान्यात दरसाल २५ हजार मेट्रिक टन इंधन तयार होईल. त्यामुळे ६० लाख रुपयांच्या परदेशीय चलनाची बचत होऊ लागेल. नूनमती येथील कारखान्यात होणाऱ्या उत्पादनासंबंधी एक गोष्ट लक्षात ठेवण्यासारखी आहे. ह्या कारखान्यात जी यंत्रसामग्री आहे ती मुळात जेटचे इंधन तयार करणारी नाही. त्याच यंत्रसामग्रीत जरूर तो फरक करून हिंदी तंत्रज्ञांनी ती नव्या प्रकारच्या उत्पादनास जुळती करून घेतली आहे. हे काम कारखान्यातील तंत्रज्ञांनी ४ महिन्यांच्या अवधीत पार पाडले. खनिज तेलाच्या निर्मितीचे तंत्र भारतात अद्याप नवीन आहे. त्या दृष्टीने हिंदी तंत्रज्ञांची कर्तबगारी वाखाणण्यासारखी आहे.

धूम्रपानाचे व्यसन कमी होईल काय ?

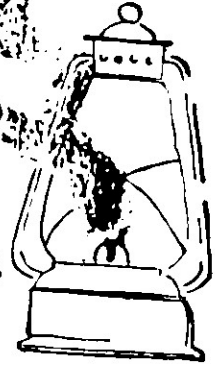
१९६४ मध्ये अमेरिकेच्या सरकारने धूम्रपानापासून होणाऱ्या हानिकारक रोगांसंबंधी एक अहवाल प्रसिद्ध केला होता. धूम्रपानामुळे कॅन्सरसारखे रोग होतात; निदान अशा रोगांना पोषक परिस्थिती निर्माण होते असा अभिप्राय अहवालात व्यक्त करण्यात आला होता. अहवालाचा परिणाम म्हणूनच की काय तेव्हापासून १.९ कोटी अमेरिकनांनी धूम्रपान वर्ज्य केले होते. त्यामुळे सिगारेटसुचे कारखानदार साहजिकच चिंतामग्न झाले होते. पण त्यांना तसे होण्याचे काही कारण दिसत नाही. कारण गेल्या वर्षी अमेरिकेत सुमारे ५४,१०० कोटी सिगारेटसचा खप झाला. अमेरिकन तरुणांत सिगारेटस ओढण्याची लाट पसरतच चालल्यासारखी दिसते. सिगारेटसच्या कारखान्यांच्या जाहिराती बहुधा त्यांना उद्देशूनच केलेल्या असतात. कारखानदार सिगारेटस धोकारहित करण्याचे प्रयत्नही करीत आहेत. दोन ब्रिटिश कारखानदार ह्यासाठी मोठ्या प्रमाणावर संशोधनही करीत आहेत.

समाजशिक्षणमालेचे प्रकाशन

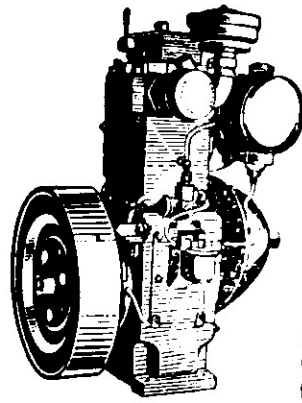
आपली चलनी नोट

लेखक : श्री. श्री. वा. काळे, मपादक, 'अर्थ'
किंमत ५० पैसे. २०-२-६७ रोजी प्रसिद्ध झाले.

धूर म्हणजेच
संकटाला
आमंत्रण...

परंतु
किलोस्कर डिझेल इंजिन
वापरण्याने धूरही होत नाही व
संकटेही उपस्थित होत नाहीत...

बहुधा, प्रत्येक दोग ठेतकन्यांमध्ये
एकदरी किलोस्कर डिझेल
इंजिनचा माक अस्तो.

शेतकरी व वागावतदार यांना भरपूर
पैसा मिळविण्यास मदत करणारी,
असा लौकिक या अर्जि उत्कृष्ट असा
किलोस्कर डिझेल इंजिनचा कार्य-
क्षमतेमुळे संपादन केला आहे.

बिनवासाची व अगोड कार्यक्षमता
आपल्या उत्पादनात अधिक भर
पावेल. शिवाय ती ठिकठिकाणी
सहजाने हलवितो येतात, इतकेच
नव्हे तर त्यांनील यांत्रिक सुटे भाग
बदलण्यात आपल्याला कुणाबरोबरही
अवलंबून राहाण्याची गरज पडत
नाही. विक्रीतारची सेवा व सुटे भाग
मिळवण्याची हमी दिली जाते.
निराळीच.

किलोस्कर

डिझेल इंजिन्स

३ ते १५ हॉर्स पॉवर

किलोस्कर ऑइल इंजिन्स लिमिटेड.

एम्फिन्स्टन रोड, पुणे-३ (भारत)

TOH & BAY

KO-627-A MAR

जेट विमानांसाठी इंधनाची निर्मिती

१९६२ मध्ये चीनशी झालेल्या समरप्रसंगाच्या वेळी आणि नंतर १९६५ मध्ये पाकिस्तानशी झालेल्या युद्धाच्या वेळी लष्करासाठी लागणाऱ्या साधनसामग्रीच्या बाबतीत भारत परावलंबी असल्याचे तीव्रतेने जाणवले. आधुनिक युद्धात आवश्यक असणाऱ्या अनेक वस्तूंचे उत्पादन भारतातच करण्याचे प्रयत्न तेव्हापासून जोराने सुरू झाले आहेत. अशा अनेक वस्तूंत जेट विमानांना लागणाऱ्या इंधनाचे स्थान महत्त्वाचे आहे. ह्या इंधनाची गरज आतापर्यंत परदेशांतून आयात करून भागवावी लागत असे. आता भारतात कोयाली, बरौनी आणि नूनमती या तीन ठिकाणच्या तेलशुद्धी कारखान्यांतून जेट विमानांना लागणारे इंधन तयार होऊ लागले आहे. त्यापैकी पहिल्या दोन कारखान्यांतून इंधनाचे उत्पादन सुरू होऊन दोन तीन महिने झाले आहेत. नूनमती येथील कारखान्यात आता उत्पादन सुरू झाले आहे. तिन्ही कारखान्यांत होणाऱ्या उत्पादनामुळे ह्या इंधनाच्या बाबतीत भारत स्वयंपूर्ण होण्याच्या मार्गास लागला आहे. नूनमती येथील कारखान्यात दरसाल २५ हजार मेट्रिक टन इंधन तयार होईल. त्यामुळे ६० लाख रुपयांच्या परदेशीय चलनाची बचत होऊ लागेल. नूनमती येथील कारखान्यात होणाऱ्या उत्पादनासंबंधी एक गोष्ट लक्षात ठेवण्यासारखी आहे. ह्या कारखान्यात जी यंत्रसामग्री आहे ती मुळात जेटचे इंधन तयार करणारी नाही. त्याच यंत्रसामग्रीत जरूर तो फरक करून हिंदी तंत्रज्ञांनी ती नव्या प्रकारच्या उत्पादनास जुळती करून घेतली आहे. हे काम कारखान्यातील तंत्रज्ञांनी ४ महिन्यांच्या अवधीत पार पाडले. स्वनिज तेलाच्या निर्मितीचे तंत्र भारतात अद्याप नवीन आहे. त्या दृष्टीने हिंदी तंत्रज्ञांची कर्तबगारी वाखाणण्यासारखी आहे.

धूम्रपानाचे दयसन कमी हेईल काय !

१९६४ मध्ये अमेरिकेच्या सरकारने धूम्रपानापासून होणाऱ्या हानिकारक रोगांसंबंधी एक अहवाल प्रसिद्ध केला होता. धूम्रपानामुळे कॅन्सरसारखे रोग होतात; निदान अशा रोगांना पोषक परिस्थिती निर्माण होते असा अभिप्राय अहवालात व्यक्त करण्यात आला होता. अहवालाचा परिणाम म्हणूनच की काय तेव्हापासून १-९ कोटी अमेरिकनांनी धूम्रपान वर्ज्य केले होते. त्यामुळे सिगारेटसूचे कारखानदार साहजिकच चिंतामग्न झाले होते. पण त्यांना तसे होण्याचे काही कारण दिसत नाही. कारण गेल्या वर्षी अमेरिकेत सुमारे ५४,१०० कोटी सिगारेटसूचा स्वप झाला. अमेरिकन तरुणांत सिगारेटसू ओढण्याची लाट पसरतच चालल्यासारखी दिसते. सिगारेटसूच्या कारखान्यांच्या जाहिराती बहुधा त्यांना उद्देशूनच केलेल्या असतात. कारखानदार सिगारेटसू धोकारहित करण्याचे प्रयत्नही करीत आहेत. दोन ब्रिटिश कारखानदार ह्यासाठी मोठ्या प्रमाणावर संशोधनही करीत आहेत.

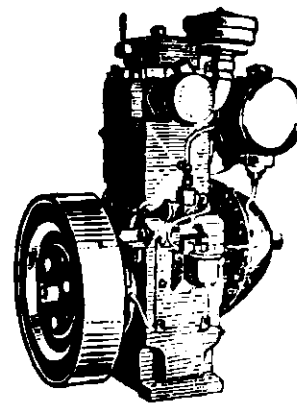
समाजशिक्षणमालेचे प्रकाशन

आपली चलनी नोट

लेखक : श्री. श्री. वा. काळे. संपादक. 'अर्थ'
किंमत ५० पैसे. २०-२-६७ रोजी प्रसिद्ध झाले.

धूम्रपानाचे
संकटाला
आमंत्रण...

परंतु
फिलॉस्फर डिझेल इंजिन
वापरण्याने धूरही होत नाही व
संकटेही उपस्थित होत नाहीत...

फिलॉस्फर

डिझेल इंजिन्स

३ ते १५ हॉर्स पॉवर

फिलॉस्फर ऑइल इंजिन्स लिमिटेड.

एन्क्विन्टन रोड, पुणे-३ (भारत)

TDH & SIV

EO: 667-A 1968

बहुधा, प्रत्येक रीम क्षेत्राच्यामध्ये एकचली फिलॉस्फर डिझेल इंजिनचा वापर करतात.

रोटरी व वागावतदार याना भरपूर पैसा मिळविण्यास घटत करणारी, असा लौकिक वा अति उत्कृष्ट भव्य किर्लोस्कर डिझेल इंजिनांच्या वापरामुळे उत्पादन केला आहे.

विमानासाठी व अनेक कार्यक्षमता आणत्या उत्पादनात अधिक अर्थ पारित. शिवाय ती टिकटिकाणी सहजान्त्या हलकितो येतात, इतकेच नव्हे तर त्यांनील यांत्रिक सुटे भाग बदलण्यात आपल्याला कुणापेक्षा अकडून राहाण्याची गरज पडत नाही. विमानाची सेवा व सुटे भाग निराकरणेही हवी दिवो वती. ही निराळीच.

श्री. शंकरराव थत्ते ह्यांचा उद्यान प्रासाद

पुण्यातील 'उद्यान प्रासादा' चे कल्पक निर्माते श्री. शंकरराव थत्ते ह्यांनी एका अत्यंत उपयुक्त समाजोपयोगी संस्थेची भर घातली आहे. त्यांची दृष्टी केवळ पैसे कमाविण्याची नसून त्यात ध्येयवाद आहे, समाजाची गरज उत्कृष्ट गीतीने भागवीत असताना सामाजिक सभारंभांना इष्ट ते वळण नकळत लावण्याचीही त्यांची मनीषा आहे. ह्या दृष्टीनेच त्यांनी उद्यान प्रासादाची रचना केलेली आहे. प्रत्येक लहानसहान गोष्टही आदर्श करण्याचा त्यांचा निश्चय असतो, आणि तो सफल होण्यास सुयोग्य अशी स्वतःची इमारत असणे अत्यावश्यकच होते. स्वतःच्या सेवावृत्तीच्या, उद्यमाच्या आणि चिकाटीच्या तपश्चर्येवर त्यांनी हा प्रासाद उभा केला. असून विविध सुखसोयींनी सुसज्ज केला आहे. त्यांना समाजाचा मिळत असलेला पाठिंबा त्यांच्यावरील जनविश्वासाचेच प्रतीक आहे. श्री. शंकररावांची ह्यापुढील स्वप्नेही सफल होवोत, असे आम्ही चिंतितो.

५ कोटी फटांची दरसाल नासधूस होते

आरोग्यपूर्ण जीवन जगण्यासाठी नियमित फलाहाराची आवश्यकता असते असे आहारशास्त्रातील तज्ज्ञ सांगतात. भारताच्या विविध प्रकारच्या हवामानांत ऋतुमानाप्रमाणे अनेक तऱ्हेची फळे पिकतात. परंतु ती साठवून ठेवण्याची व्यवस्था नीट नसल्याने, त्यांचे पॅकिंग करण्याची व्यवस्था सदोष असल्याने आणि वाहतुकीची साधने अपुरी असल्यामुळे भारतात दरसाल १० लाख टन फळे कोणाच्याही मुली न पडता नासधूस होऊन वाया जातात. किमतीच्या दृष्टीने विचार करता दरसाल ५ ते ६ कोटी रुपयांची हानी होते. भारत सरकारच्या शेतीखात्याने कलकत्ता, मुंबई, दिल्ली व मद्रास ह्या चार बाजारपेठांतील माहिती गोळा करून वरील निष्कर्ष काढला आहे. ह्या माहितीवरून असे लक्षात येते की दरसाल निरनिराळ्या ७ प्रकारची ७,६६४ टन फळे ह्या बाजारपेठांतून वाया जातात. बाजारात घेणाऱ्या फळांपैकी ८ टक्के फळे अशा रीतीने नष्ट होतात. वरीलसारख्या मोठ्या शहरांतून फळे साठविण्याच्या सोयी काही प्रमाणात उपलब्ध असतात. तरीही इतकी नासधूस होते. पण, फळे प्रत्यक्ष पिकविण्यात येतात त्या ठिकाणी इतक्याही सोयी नसतात. हे लक्षात घेऊन असा अंदाज करण्यात आला आहे की देशात उत्पन्न होणाऱ्या फळांच्या १० टक्के हिस्सा वाया जात असावा. भारतात फळांच्या लागवडीखाली असणारी जमीन सुमारे २८ लाख एकर आहे. लागवडीखाली असणाऱ्या एकूण जमिनीशी हे प्रमाण ०.८ टक्के पडते. फळांचे एकूण उत्पादन सुमारे १ कोटी टन होते. ही सर्व फळे लोकांच्या आहारात आली असे धरले तरी प्रत्येक व्यक्तीला दररोज अर्ध्या एकचतुर्थाश औंस फळे मिळतात असे होईल.

कुटुंबनियोजनाच्या कार्यक्रमांना अमेरिकेची मदत

अविकसित देशांच्या कुटुंबनियोजनाच्या कार्यक्रमांला संततिप्रतिबंधक साधने पुरविण्यासाठी आणि त्यांचे उत्पादन करण्यासाठी आर्थिक मदत करण्याचे अमेरिकन सरकारने ठरविले आहे. १९४८ सालापासून अमलात असलेले धोरण आता बदलण्यात आले आहे. मदतीच्या कार्यक्रमात, बसविण्याचे लूप आणि खायच्या गोळ्या ह्यांचा समावेश आहे. १ जुलै, १९६७ रोजी सुरू होणाऱ्या आर्थिक वर्षात ह्या मदतीवर ७.५ कोटी रु. खर्च केले जातील.

संततिप्रतिबंधक गोळ्यांना अपवाद नाही

लंडनमधील ग्रीक वकिलातीवर हल्ला केल्याबद्दल लंडनमध्ये पाच स्त्रियांना अटक करण्यात आली. तेव्हा आपल्याजवळील संततिप्रतिबंधक गोळ्या पोलिसांनी जप्त केल्याबद्दल त्यांनी सरकारकडे तक्रार केली. ह्या गोळ्या सतत २८ दिवस घ्यावयाच्या असतात आणि त्यात दोन दिवस खंड पडला तर बाळंतपणाचा धोका संभवतो, असे त्या स्त्रियांचे म्हणणे होते. "आरोपीजवळील सर्व तऱ्हेच्या गोळ्या काढून घेण्याची पद्धतच आहे." असे सरकारच्या गृहखात्याने त्यांचे समर्थन केले.

मंदिरांचे अधिकारी लगे रजिस्टर करणार

मंदिरांच्या अधिकाऱ्यांची १९५५ च्या हिंदू मॅरेज ॲक्टखाली 'मॅरेज रजिस्ट्रार' म्हणून मद्रास सरकारने नेमणुका केल्या आहेत. मंदिरांत साजऱ्या होणाऱ्या विवाहाच्या खर्चात त्यामुळे बचत होण्यास प्रोत्साहन मिळेल अशी अपेक्षा आहे.

डॉ. हुसेनना शृंगेरीच्या स्वामींचा आशीर्वाद

डॉ. झाकिर हुसेन ह्यांनी अध्यक्षपदाची शपथ घेण्यापूर्वी शृंगेरीचे जगद्गुरू श्रीशंकराचार्य ह्यांची भेट घेऊन त्यांचा आशीर्वाद मागितला. त्यानंतर त्यांनी जैन मुनी सुशीलकुमार ह्यांचेही आशीर्वाद घेतले.

बुटपॉलिशवाल्यांची बिहार फंडाला मदत

मध्य रेल्वेच्या दादर ते मुलुंड मार्गावरील स्टेशनांवर बुटपॉलिश करणाऱ्या मुलांनी गेल्या शुक्रवारी व शनिवारी त्यांना झालेली सर्व प्राप्ती बिहार दुष्काळ निवारण फंडाला दिली. प्रत्येक बुटपॉलिशवाल्याची रोजची मिळकत १० ते २० रु. असते आणि अशा १०० मुलांनी ह्या मोहिमेत भाग घेतला. बुटपॉलिशिंग वर्कर्स को-ऑपरेटिव्ह सोसायटीने निधी जमविण्याचा हा उपक्रम पार पाडला. प्रत्येक मुलाजवळ सील केलेला डबा ठेवलेला होता, त्यात गिऱ्हाइकाने पॉलिशचे पैसे टाकावेत, अशी योजना होती.

श्री. शंकरराव थत्ते ह्यांचा उद्यान प्रासाद

पुण्यातील 'उद्यान प्रासादा' चे कल्पक निर्माते श्री. शंकरराव थत्ते ह्यांनी एका अत्यंत उपयुक्त समाजोपयोगी संस्थेची भर घातली आहे. त्यांची दृष्टी केवळ पैसे कमाविण्याची नसून त्यात ध्येयवाद आहे, समाजाची गरज उत्कृष्ट गीतीने भागवीत असताना सामाजिक सभारंभांना इष्ट ते वळण नकळत लावण्याचीही त्यांची मनीषा आहे. ह्या दृष्टीनेच त्यांनी उद्यान प्रासादाची रचना केलेली आहे. प्रत्येक लहानसहान गोष्टी आदर्श करण्याचा त्यांचा निश्चय असतो, आणि तो सफल होण्यास सुयोग्य अशी स्वतःची इमारत असणे अत्यावश्यकच होते. स्वतःच्या सेवावृत्तीच्या, उद्यमाच्या आणि चिकाटीच्या तपश्चर्येवर त्यांनी हा प्रासाद उभा केला. असून विविध सुखसोयींनी सुसज्ज केला आहे. त्यांना समाजाचा मिळत असलेला पाठिंबा त्यांच्यावरील जनविश्वासाचेच प्रतीक आहे. श्री. शंकररावांची ह्यापुढील स्वप्नेही सफल होवोत, असे आम्ही चिंतितो.

५ कोटी फटांची दरसाल नासधूस होते

आरोग्यपूर्ण जीवन जगण्यासाठी नियमित फलाहाराची आवश्यकता असते असे आहारशास्त्रातील तज्ज्ञ सांगतात. भारताच्या विविध प्रकारच्या हवामानांत ऋतुमानाप्रमाणे अनेक तऱ्हेची फळे पिकतात. परंतु ती साठवून ठेवण्याची व्यवस्था नीट नसल्याने, त्यांचे पॅकिंग करण्याची व्यवस्था सदोष असल्याने आणि वाहतुकीची साधने अपुरी असल्यामुळे भारतात दरसाल १० लाख टन फळे कोणाच्याही मुखी न पडता नासधूस होऊन वाया जातात. किमतीच्या दृष्टीने विचार करता दरसाल ५ ते ६ कोटी रुपयांची हानी होते. भारत सरकारच्या शेतीखात्याने कलकत्ता, मुंबई, दिल्ली व मद्रास ह्या चार बाजारपेठांतील माहिती गोळा करून वरील निष्कर्ष काढला आहे. ह्या माहितीवरून असे लक्षात येते की दरसाल निरनिराळ्या ७ प्रकारची ७,६६४ टन फळे ह्या बाजारपेठांतून वाया जातात. बाजारात घेणाऱ्या फळांपैकी ८ टक्के फळे अशा रीतीने नष्ट होतात. वरीलसारख्या मोठ्या शहरांतून फळे साठविण्याच्या सोयी काही प्रमाणात उपलब्ध असतात. तरीही इतकी नासधूस होते. पण, फळे प्रत्यक्ष पिकविण्यात येतात त्या ठिकाणी इतक्याही सोयी नसतात. हे लक्षात घेऊन असा अंदाज करण्यात आला आहे की देशात उत्पन्न होणाऱ्या फळांच्या १० टक्के हिस्सा वाया जात असावा. भारतात फळांच्या लागवडीखाली असणारी जमीन सुमारे २८ लाख एकर आहे. लागवडीखाली असणाऱ्या एकूण जमिनीशी हे प्रमाण ०.८ टक्के पडते. फळांचे एकूण उत्पादन सुमारे १ कोटी टन होते. ही सर्व फळे लोकांच्या आहारात आली असे धरले तरी प्रत्येक व्यक्तीला दररोज अर्धी एकचतुर्थांश औंस फळे मिळतात असे होईल.

कुटुंबनियोजनाच्या कार्यक्रमांना अमेरिकेची मदत

अविकसित देशांच्या कुटुंबनियोजनाच्या कार्यक्रमांला संततिप्रतिबंधक साधने पुरविण्यासाठी आणि त्यांचे उत्पादन करण्यासाठी आर्थिक मदत करण्याचे अमेरिकन सरकारने ठरविले आहे. १९४८ सालापासून अमळात असलेले धोरण आता बदलण्यात आले आहे. मदतीच्या कार्यक्रमात, बसविण्याचे लूप आणि स्वायच्या गोळ्या ह्यांचा समावेश आहे. १ जुलै, १९६७ रोजी सुरू होणाऱ्या आर्थिक वर्षात ह्या मदतीवर ७.५ कोटी रु. खर्च केले जातील.

संततिप्रतिबंधक गोळ्यांना अपवाद नाही

लंडनमधील ग्रीक वकिलातीवर हल्ला केल्याबद्दल लंडनमध्ये पाच स्त्रियांना अटक करण्यात आली. तेव्हा आपल्याजवळील संततिप्रतिबंधक गोळ्या पोलिसांनी जप्त केल्याबद्दल त्यांनी सरकारकडे तक्रार केली. ह्या गोळ्या सतत २८ दिवस घ्यावयाच्या असतात आणि त्यात दोन दिवस संड पडला तर बाळंतपणाचा धोका संभवतो, असे त्या स्त्रियांचे म्हणणे होते. "आरोपीजवळील सर्व तऱ्हेच्या गोळ्या काढून घेण्याची पद्धतच आहे." असे सरकारच्या गृहखात्याने त्यांचे समर्थन केले.

मंदिरांचे अधिकारी लगे रजिस्टर करणार

मंदिरांच्या अधिकाऱ्यांची १९५५ च्या हिंदू मॅरेज ॲक्टखाली 'मॅरेज रजिस्ट्रार' म्हणून मद्रास सरकारने नेमणुका केल्या आहेत. मंदिरांत साजऱ्या होणाऱ्या विवाहाच्या खर्चात त्यामुळे बचत होण्यास प्रोत्साहन मिळेल अशी अपेक्षा आहे.

डॉ. हुसेनना शृंगेरीच्या स्वामींच्या आशीर्वादा

डॉ. झाकिर हुसेन ह्यांनी अध्यक्षपदाची शपथ घेण्यापूर्वी शृंगेरीचे जगद्गुरू श्रीशंकराचार्य ह्यांची भेट घेऊन त्यांचा आशीर्वाद मागितला. त्यानंतर त्यांनी जैन मुनी सुशीलकुमार ह्यांचेही आशीर्वाद घेतले.

बुटपॉलिशवाल्यांची चिहार फंडाला मदत

मध्य रेल्वेच्या दादर ते मुलुंड मार्गावरील स्टेशनांवर बुटपॉलिश करणाऱ्या मुलांनी गेल्या शुक्रवारी व शनिवारी त्यांना झालेली सर्व प्राप्ती बिहार हुष्काळ निवारण फंडाला दिली. प्रत्येक बुटपॉलिशवाल्याची रोजची मिळकत १० ते २० रु. असते आणि अशा १०० मुलांनी ह्या मोहिमेत भाग घेतला. बुटपॉलिशिंग वर्कर्स को-ऑपरेटिव्ह सोसायटीने निधी जमविण्याचा हा उपक्रम पार पाडला. प्रत्येक मुलाजवळ सील केलेला डबा ठेवलेला होता, त्यात गिन्हाइकाने पॉलिशचे पैसे टाकावेत, अशी योजना होती.

मच्छीमारीच्या धंध्यासाठी उपयुक्त शोध

अन्नधान्याच्या टंचाईला तोंड देण्यासाठी अनेक उपाय सुचविण्यात येत असतात. अशा उपायांत मच्छीमारीच्या धंध्याचा विकास करून साद्यपदार्थात माशांवर अधिक जोर देण्यात यावा असा एक उपाय सुचविण्यात येतो. परंतु मच्छीमारीचा धंधा हा काहीसा अनिश्चित स्वरूपाचा असतो. खोल समुद्रात मच्छीमारीसाठी जाणाऱ्या अद्यावत बोटींवरील कोळ्यांनासुद्धा माशांची हमखास व विपुल प्राप्ती होईल अशी खात्री नसते. समुद्रात कोणत्या ठिकाणी माशांचे थवे सापडतील, त्यांचा आकार लहानमोठा कसा असेल, इत्यादी बाबींची खात्रीशीर माहिती मिळणे कठीण जाते. ह्या अडचणीवर उपाय म्हणून बंगलोर येथील भारत इलेक्ट्रॉनिक्स कंपनीने एक प्रकारचा मत्स्यशोधक तयार केला आहे. त्याच्या साहाय्याने जरूर ती माहिती मिळू शकते. अशा प्रकारचे यांत्रिक साधन भारतात पहिल्यानेच बनविण्यात आले आहे. मच्छीमारीच्या बोटींवर ते बसविता येते, आणि ३०० फूट खोल पाण्यातील मत्स्यसमूहांची माहिती ते गोळा करू शकते. केरळ राज्याच्या मच्छीमारी खात्याने ह्या उपकरणाचा उपयोग करून पाहिला असून ते समाधानकारक कार्य करित असल्याचे आढळून आले आहे. ह्या उपकरणाचा उपयोग समुद्रतीरींच्या अनेक राज्यांतून करण्यात येत आहे. ठिकठिकाणी येणाऱ्या अनुभवांची चिकित्सा करण्याचे कार्य भारत सरकारमार्फत होत आहे. बंगलोर येथील कारखान्यांतून ६०० फूट खोल पाण्यातील मत्स्यांचा शोध लावणारे उपकरण तयार करण्यात येणार आहे. समुद्राच्या पाण्याने ह्या उपकरणाला गंज चढत नाही अग्न इतर प्रकाराने त्याची हानी होत नाही. नव्या साधनाच्या साहाय्याने माशांची अधिक प्रमाणात प्राप्ती झाली तर धान्यावरील ताण कमी होण्यास मदत होईल.

अल्युमिनमच्या उत्पादनाचे दोन कारखाने

भारताची अल्युमिनमची गरज भागविण्यासाठी कोयनेवरील बिजेच्या साहाय्याने अल्युमिनमचे उत्पादन करणाऱ्या कारखान्यांत १९७१-७२ मध्ये प्रत्यक्ष उत्पादन करण्यात येऊ लागेल. मध्यप्रदेशातील कोरबा येथील कोळशाच्या खाणी विभागातही असाच एक कारखाना बांधण्यात येत आहे. तोही १९७१-७२ मध्ये उत्पादनक्षम अवस्थेत येईल. हे दोन्ही कारखाने सार्वजनिक मालकीचे राहणार आहेत. भारत सरकारच्या अर्थ खात्याने कोयना कारखान्यासाठी लागणारे परदेशीय चलन मंजूर केले आहे. पश्चिम जर्मनी, फ्रान्स व इटली ह्या देशांनी दिलेल्या कर्जाचा उपयोग करून परदेशीय चलनाची गरज भागविण्यात येणार आहे. कोयना कारखान्यासाठी एकूण ७३.५ कोटी रुपये खर्च येणार असून त्यापैकी २०.७ कोटी रुपयांचा खर्च परदेशीय चलनात करावा लागणार आहे. कोयना कारखान्यासंबंधीचा तपशीलवार आराखडा पश्चिम जर्मनीतील एका कारखान्याने

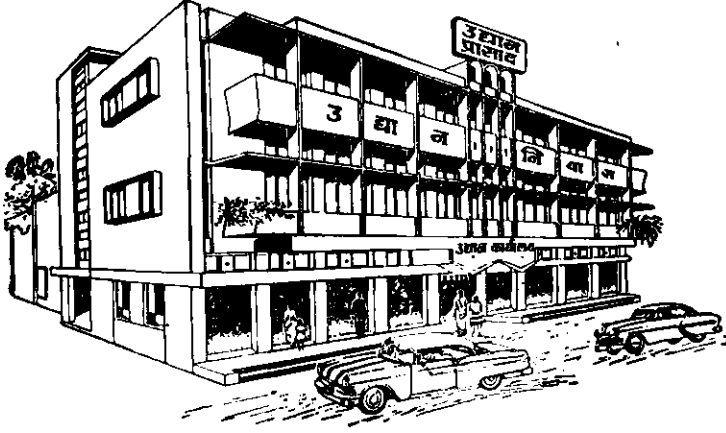
तयार केला आहे. त्याची सध्या तपासणी चालू आहे. कारखान्याच्या प्राथमिक कामास चालू वर्षी प्रारंभ होईल असा अंदाज आहे. कोरबा येथील कारखान्याच्या उभारणीसाठी हंगेरी आणि रशिया ह्यांचे सहकार्य घेण्यात येत आहे. कारखान्यासाठी लागणारी वीज कोरबा विद्युत-केंद्राकडून घेण्यात येईल. त्याच्या दराबद्दल वाटाघाटी चालू आहेत. कोरबा अल्युमिनम कारखान्यासाठी सुमारे १०० कोटी रुपये खर्च येईल. चौथ्या पंचवार्षिक योजनेच्या मसुद्यात दोन्ही कारखान्यासाठी म्हणून ८१ कोटी रुपयांची तरतूद करण्यात आली आहे. तरी पण, नियोजन समितीने जरूर लागल्यास आणखी साहाय्य देण्याची तयारी दाखविली आहे.

नागार्जुनसागर धरणात पाणी अडविणार

आंध्रमधील नागार्जुनसागर धरणाचे काम जवळजवळ पुरे होत आले आहे. पुढील पावसाळ्यात कुष्णा नदीला आलेल्या पुराचे पाणी आता अडविण्यात येणार आहे. हे धरण जगातील सर्वांत मोठे आणि सर्वांत उंच आहे. धरणाचे बांधकाम पायापासूनच दगडाचे करण्यात आलेले आहे. धरणाचा पाया जमिनीत १६ फुटांपर्यंत खोल गेलेला आहे. धरणाच्या पाण्याचा विस्तार ६० लाख एकरावर पसरेल. साठवलेल्या पाण्यातील निम्मे पाणी शेतीसाठी उपलब्ध करून देण्यात येईल. धरणाच्या भिंतीची सरासरी उंची पायापासून ३६० फूट राहिल. भिंतीची ठरलेली पूर्ण उंची गाठण्याचे काम पावसाळ्यापूर्वी पुरे करण्याचे प्रयत्न करण्यात येत आहेत. सर्व काम पूर्ण झाल्यावर ११० चौरस मैलांवर पसरलेला एक मोठा जलाशयच अस्तित्वात येईल, व त्याची गणना जगातील एका मोठ्या जलाशयात करावी लागेल. नागार्जुनसागर धरणाचे काम १२ वर्षांपूर्वी सुरू करण्यात आलेले आहे. त्याच्या प्राथमिक खर्चासाठीच १४० कोटी रुपये खर्च करावे लागले. अमेरिकेतील आंतरराष्ट्रीय विकास मंडळातर्फे ह्या धरणासाठी ६० कोटी रुपये मदत मिळालेली आहे. त्याशिवाय भारत सरकारकडून १०० कोटी रुपयांची कर्जे मिळालेली आहेत. धरणापासून निघणाऱ्या उजव्या बाजूच्या कालव्याचे काम सध्या चालू आहे. ह्या कालव्याच्या पाण्याने ११.७४ लाख एकर जमीन ओलिताखाली येईल. आंध्र राज्यातील गुंतुर, कुर्नूल आणि नेलोर जिल्ह्यांतील शेतीला ह्या कालव्याचे पाणी मिळेल. डाव्या बाजूच्या १११ मैल लांबीच्या कालव्याचे कामही चालू झाले आहे. ते पूर्ण झाल्यावर सुमारे ८.८ लाख एकर जमिनीला पाणीपुरवठा होऊ शकेल.

दि बेळगाव बँक लि.

दि बेळगाव बँक लि. ला १९६६ साली बोनस देऊन १,३७,७६४ रु. नफा उरला. ठेवीची रक्कम ३.२१ कोटी रु. ची ३.६६ कोटी रुपयांवर गेली आणि खेळते भांडवल ३.८२ कोटी रु. वरून ४.४१ कोटी रु. वर गेले.

पुण्याच्या वैभवात भर टाकणारी एक नवी संस्था

उद्यान प्रासाद

लेखक :—श्री. वृत्तात्रय हरी थत्ते, साहित्याचार्य

आजकाल पुण्यात ज्या अनेक उलाढाली चालू आहेत त्यांत विवाह समारंभ नि तज्जन्य धावपळी नि चर्चा प्रमुख आहेत. लग्न म्हटले की कार्यालय आलेच. रास्ता पेटेतल्या खरोखरच दोन-तीन खोल्यांच्या कार्यालयापासून तो जिमखान्यावरल्या भपकेबाज नावाची कैक कार्यालये पुण्यात आहेत. पण आजकालच्या अद्ययावत सुखसोईनी परिपूर्ण, केवळ भपकेबाज नव्हे तर खरोखर वैभवशाली नि सर्वांचे आवडते असे उद्यान-प्रासादातील 'उद्यान कार्यालय' कसे उभे राहिले याचा परिचय मोठा उद्बोधक आहे.

उद्यान कार्यालयाचे संचालक रा. शंकरराव थत्ते हे प्राचीन प्रथेप्रमाणे, चाळीस वर्षापूर्वी व्यवसायासाठी नि नशिबाची परीक्षा पाहण्यासाठी कोकणातून पुण्यास आले. आर्थिक विपत्तीमुळे उच्च शिक्षणाचा विचार सोडून त्यांना व्यवसायात पदार्पण करावे लागले. भोजनालय, लघुलेखन वर्ग, घरोघर फिरून सोन्याचांदीचे दागिने विकणे, वगैरे अनेक उद्योग त्यांनी करून पाहिले; पण शंकररावांचे महत्त्वाकांक्षी मन कुठेच रमले नाही. पुढे १०१ रुपयांत संपूर्ण कार्य करण्याची योजना आखून त्याचा त्यांनी धडाक्याने प्रचार चालविला नि ती कार्ये ते इतकी थाटात नि यशस्वी करू लागले की मोठी मोठी कार्येही त्यांजकडे येऊ लागली. या कार्यांना जागा अपुरी पडू लागल्याने मनासारखे कार्य करावयाचे तर आपल्या मनासारखी सर्व सुख-सोयींनी युक्त अशी इमारतही असावयास पाहिजे, या विचाराने मूळ धरले. म्हणून शंकरराव योग्य जागा शोधू लागले. अनेक दिवसांच्या प्रयत्नांनंतर आजची ही जागा त्यांच्या मनात भरली पण ती खरेदी करणे हेही मोठे चिकाटीचे, जिकिरीचे नि बुद्धिचातुर्याचे काम होते. त्यांनी सर्व शक्ती पणाला लावून भूमी तर खरेदी केली पण जागा साफ करणे, विहीर बांधणे आणि मुख्य म्हणजे आपली वहिवाट चालू करणे म्हणजे

भावी बहूपदासाठी का होईना पण लोखंडाचे चणे सावे लागत होते. त्याही दिव्यातून पार पडल्यावर कल्पनेतल्या नमुन्या-प्रमाणे इमारत बांधायची तर खर्चाचा अंदाज केवळ फक्त अक्षरी 'सात लक्ष रुपये' होत होता !! नुसत्या ह्या आकड्या-नेच दुसऱ्या एखाद्या माणसाची छाती दडपून गेली असती, पण शंकरराव कच्च्या दिलाचे नव्हते की कच्च्या गुरूचे चेले नव्हते. त्यांची त्यांच्या ईश्वरावर नितांत श्रद्धा होती नि तो प्रयत्नांतीच पावतो यावरही त्यांचा विश्वास होता. शंकररावांनी खरोखरच भगीरथ प्रयत्न केले आणि ईश्वरानेच कुणाच्या तरी मनात प्रेरणा उत्पन्न केल्याने वेळोवेळी अवश्य त्या धनाच्या राशीच्या राशी त्यांच्या पुढे येऊन पडू लागल्या ! म्हणूनच अल्पावधीत, एकाच वेळी तीन, तीन मंगल कार्ये करता येतील एवढा केवळ प्रासादतुल्यच नव्हे तर खराखुरा "उद्यान प्रासाद" उभा राहिला.

शक्य होईल तेव्हा मध्यमवर्गासाठी काही दिनांक राखून ठेऊन बेताच्या भाड्याने जागा देणे, गरजू वधूपित्यांची अवश्य तर विनामूल्य राहण्याची सोय करणे आणि उद्यान प्रासादाचे संस्थान न बनविता ट्रस्ट करून 'संस्था' बनविणे, ही त्यांची मनोराज्ये त्यांच्या समाजसेवी, धीरोदात्त स्वभावाचीच निदर्शक नाहीत काय ?

बडोद्यातील राहत्या घरांचा प्रश्न

बडोद्या म्युनिसिपालिटीने शहरातील राहत्या घरांची एक पाहणी केली आहे. त्यावरून हा प्रश्न किती बिकट झाला आहे हे लक्षात येते. १९६१ साली शहरातील २५,६९६ घरांपैकी ७५ टक्के घरे राहण्यास योग्य अशा परिस्थितीत नव्हती. अशा घरांतून ४३ हजार बिऱ्हाडे कशीबशी राहात होती. १९६१ मध्ये बडोद्याची लोकसंख्या सुमारे ३ लाख होती. ती वाढत जाऊन १९६६ मध्ये ३ लाख, ७५ हजारांपर्यंत आली आहे. त्यामुळे असलेल्या घरांतच अधिक गर्दी झाली आहे. बडोदे शहराजवळ आता खनिज तेल व रासायनिक उद्योगधंदे निघणार आहेत. त्यामुळे शहरातील कामगारांची संख्या खूपच फुगत जाणार आहे.

विजेच्या उत्पादनात दुप्पट वाढ करणार

नियोजन समितीचे सभासद प्रा. थेंकर बंगलोर येथे बोलताना म्हणाले की, देशातील विजेची गरज एकसारखी वाढत चाललेली आहे. ती पूर्ण करावयाची असेल तर चौथ्या पंचवार्षिक कार्यक्रमाच्या पाच वर्षांच्या कालात विजेचे उत्पादन दुप्पटीने वाढविण्यात आले पाहिजे. ही गोष्ट साध्य करणे अशक्य नाही. परंतु त्याकरता वीजनिर्मितीसाठी आवश्यक असणाऱ्या यंत्र-सामग्रीच्या बाबतीत देश स्वयंपूर्ण झाला पाहिजे.

कोणत्याही जामीनदाराकडून सावकाराला कर्ज वसूल करता येते

मनोहर नाडगौडा वि. इस्लामपूर अर्बन को. बँक

एका इसमाने इस्लामपूर अर्बन को-ऑपरेटिव्ह बँकेपासून काही कर्ज काढले होते. त्या कर्जाचा जामीन दोन जामीनदारांनी घेतला होता. मनोहर हा त्या दोघांपैकी एक जामीनदार होता. ज्याने कर्ज घेतले होते तो इसम (मूळ ऋणको) कर्ज काढल्यानंतर मरण पावला. त्यानंतर बँकेने त्या कर्जाबाबत वाद दाखल केला. त्या वादात मूळ ऋणकोचे वारस व दोघे जामीनदार यांना प्रतिवादी म्हणून जोडण्यात आले. मनोहर हा जामीनदार होता म्हणून त्यालाही प्रतिवादी म्हणून जोडण्यात आले. मनोहरच्या मालकीचे एक घर होते. बँकेने मूळ कर्जाच्या वसूलीसाठी वाद दाखल केल्याबरोबर अर्बन पूर्वीच ते घर जप्त करून मागितले. नॉमिनीने अर्बनपूर्वी जप्तीचा हुकूम दिला व त्या हुकमाच्या अंमलबजावणीत ते घर जप्त करण्यात आले. त्यावर मनोहरने हे अपील केले होते.

मनोहरचे म्हणणे असे आहे की बँकेने दुसऱ्या जामीनदाराला सोडून दिले व फक्त आपलेच (मनोहरचे) घर जप्त केले. परंतु मनोहरला तसे म्हणता येत नाही. जामीनदारावरील जबाबदारी संयुक्त व विभक्त अशा दोन्ही स्वरूपाची असते. म्हणजे असे की दोन जामीनदारांपैकी कोणत्याही एकापासून अथवा दोघांपासून सावकाराला कर्ज वसूल करता येते. सबब मूळ ऋणकोवरील अर्जाचे फेडीत बँकेला मनोहरचे घर जप्त करता येत होते, ह्या विषयी शंका नाही.

एकट्या मनोहरपासून कर्ज वसूल करण्यात आले तर त्याला दुसऱ्या जामीनदारापासून त्याच्या हिश्याचे कर्ज वसूल करण्याची मोकळीक आहे. तात्पर्य असे की, कोणत्याही दृष्टीने विचार केला तरी मनोहरच्या अपिलात काही तथ्य आहे असे ठरविणे आम्हांला अशक्य आहे.

वरील कारणास्तव आम्ही हे अपील विरुद्ध पक्षाला नोटीस न देताच (समरिली) फेटाळून लावतो.

(महाराष्ट्र को. ट्रायब्यूनलचा निवाडा)

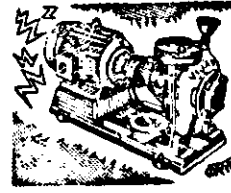
उसाच्या पिकाला धोका—महाराष्ट्र सरकारच्या पाणी-पुरवठा खात्याने उसाला देण्यात येणाऱ्या पाण्यात कपात केल्यामुळे नगर जिल्हातील उसाच्या पिकाला धोका उत्पन्न झाला आहे. उसाच्या अपुऱ्या पुरवठ्यामुळे बहुतेक साखर कारखाने नेहमीपेक्षा लवकर बंद करण्यात आले आहेत. भारतामध्ये उसाच्या लागवडीखाली असलेल्या एकूण जमिनीपैकी ५ टक्के जमीन महाराष्ट्रात आहे. देशातील साखरेच्या एकूण उत्पादनापैकी २० टक्के उत्पादन महाराष्ट्र करतो.

महाराष्ट्र सरकारने
तगाईवर मंजूर केलेले

“विजय” नांगर

वापरा. ४, ६ व ८ बैली
फाळ व सुटे भाग

तसेच विजय सेंट्रिफ्युगल पंप्स

विजय पंपिंग सेट
३ हो. पी. - २ - २
५ हो. पी. - ३ - ३
शेतीकरिता मजबूत व अव्यय
कोणत्याही पिकाला मिटाविते
वि. वि. पंप सेट वापरा
न्यू विजय इंडस्ट्रीज लि.
वि. वि. पंप सेट वापरा

१" ते ४" बेल्ट
ड्राइव्ह व
डायरेक्टर
कपल्ड, शिवाय

बोअरिंगचे हँड पंप्स, हँड रहाट, इ. इ.

— न्यू विजय इंडस्ट्रीज लि. —

(विश्रामबाग - सांगली महाराष्ट्र)

महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँक लि.

मुंबई

(वि विदर्भ सहकारी बँक लि., सम्मिलित)

: मुख्य कचेरी :

: विभागीय कचेरी :

९, बँक हाऊस लेन, फोर्ट, मुंबई.

महाल नागपूर.

टेलिफोन नं. २५५४७४-७५,

तारेचा पत्ता :

२५६२१४, २५४७८९

कार्मर बँक

भरपाई झालेले भांडवल ... रु. ५,९८,३८,०००

गंगाजळी व फंड ... रु. ५,५२,७१,०००

ठेवी ... रु. ४८,२९,९५,०००

खेळते भांडवल ... रु. १,१८,८९,६२,०००

: बृहत् मुंबईतील शाखा :

(१) भायखळा (२) गोरगाव (३) खार (४) लालबाग

(५) प्रभादेवी (६) विलेपार्ले (पूर्व) (७) सांताक्रुझ

(८) मुलुंड (९) चेंबूर (१०) माहीम (११) शीव (१२) माटुंगा

(१३) अंधेरा (१४) विलेपार्ले (पश्चिम)

: नागपूर विभागातील शाखा :

(१) सिताबर्डी (२) धरमपेठ (३) धन्तोली (४) सदर बझार.

ह्या बँकेत गुंतविलेला पैसा शेतकरीवर्ग, सहकारी लहान

उद्योगधंदे व सहकारी साखरकारखाने यांच्याच उपयोगासाठी

दिला जातो. सर्व प्रकारचे बँकिंगचे व्यवहार केले जातात.

डॉ. वा. चु. श्रीश्रीमाळ, श्री. वि. म. जोगळेकर,

मॅनेजर.

जनरल मॅनेजर.

दत्तात्रय इंडस्ट्रीज प्रा. लि.

कंपनीचे चेअरमन व मॅ. डायरेक्टर
श्री. डी. आर. नाईक

पुण्यातील दत्तात्रय इंडस्ट्रीज प्रा. लि. ह्या संस्थेने पुणे-सातारा रस्त्यावरील स्वतःच्या प्रशस्त व सुंदर इमारतीत १४ मे रोजी स्थलांतर केले.

सुमारे वीस वर्षांपूर्वी, १९४८ च्या ऑगस्टमध्ये 'दत्त इंडस्ट्रीज' या नावाने संस्थेने व्यवसायाला पुण्यात प्रारंभ केला. दत्त इंडस्ट्रीजने प्रथम लोटे बनवायला सुरुवात केली. घाटदार गायछाप लोटे अल्पावधीत लोकप्रिय झाले.

दत्त इंडस्ट्रीजने १९५२ मध्ये फ्यूज बॉक्सेस तयार करण्याची कल्पना काढली व ती अमलातही आणली. या फ्यूज बॉक्सेसना पहिली ऑर्डर सहा हजार बॉक्सेसची मुंबईच्या बेस्ट कंपनीने दिली. आता ही ऑर्डर लाखापर्यंत गेली आहे. पहिल्याच खेपेस बेस्ट कंपनीला दत्त इंडस्ट्रीजचा माल पसंत पडल्याने साहजिकच बोलबाला झाला व इतर काही कंपन्यांनी त्यांना ऑर्डर दिली.

फ्यूज बॉक्सेस निर्मितीच्या यशाने संस्थेला साहजिकच उमेद आली. विद्युत्-व्यवसायात संस्थेने आणखी प्रगती करायचे ठरविले. लाईन्स कनेक्टर्स, पॉवर प्लगज, सॉकेट्स, स्विचेस यांसारख्या विद्युत्-व्यवसायातील हरधडी लागणाऱ्या वस्तू सुबक बनवून बाजारात आणल्या. या वस्तूही इतक्या ग्राहकप्रिय झाल्या की त्यांची मागणी सतत वाढती आहे.

दत्त इंडस्ट्रीजची नवीन नवीन निर्मितीची धडपड लक्षात घेऊन, अमेरिकेत स्थायिक झालेल्या संस्थेच्या एका हितचिंतकांनी भारतीय वैशिष्ट्य असलेल्या काही वस्तू तयार करून नमुन्यादाखल पाठवायला सांगितल्या. संस्थेच्या कल्पक मंडळींनी नागावरचे अॅशट्रेज, फ्रुट डिशेस, कॅडल होल्डर्स, ड्रायनट, डिशेस करून पाठविल्या. नागाबद्दल तिकडे विशेष कुतूहल आहे हे जाणूनच नागाचा आकार ठेऊन त्यावर अशा वस्तू बसविल्या. नमुने तिकडे आवडले पण काही अडचणीस्तव ही कल्पना त्या वेळी मागे ठेवावी लागली. विचार-पूर्वक तयार केलेले नागाचे डिझाइन संस्थेने व्यर्थ दवडले नाही.

त्यावर समई बसविण्यात आली व नागराजांनी देवघरात प्रवेश मिळविला. नाग आपल्या इकडे पूज्य मानतात. त्याला पौराणिक महत्त्वही आहे. त्यामुळे ज्योती समईला नागाचा पाय चपखल बसला, शोभून दिसला. समईतून तेल ओघळत खालची जमीन खराब होऊ नये व तेलही वाया जाऊ नये म्हणून ज्योती समईची रचनाच अशी बनविण्यात आली की 'फक्त ज्योती-समईतूनच तेल ओघळत नाही,' अशी ख्याती मिळाली. त्या वर्षी मुंबईच्या औद्योगिक प्रदर्शनात ज्योती समई प्रथमच ठेवण्यात आली होती व ज्योती समईच्या वैशिष्ट्यांची ग्राहकांना खात्री पटल्याने आपोआपच भरपूर प्रसिद्ध झाली. अर्थात ज्योती-समईला वाढती मागणी मिळू लागली. मग ग्राहकाला परवडेल अशा निरनिराळ्या किमतीच्या १२ वेगवेगळ्या आकारांतील पितळी व क्रोमियमच्या समया बनविण्यात आल्या. ज्योती-समईची मागणी पुरी करता येत नाही, अशी आजची स्थिती आहे. १९५४ मध्ये दत्त इंडस्ट्रीजला नागावरील ज्योती समईचे पेटंट व रजि. डिझाइन मिळाले.

दत्त इंडस्ट्रीजकडून स्वस्तिक रबर प्रॉडक्टसने आपल्या खास गमबूट्सचे विविध मॉडेल्स बनवून घेतले. तसेच केसल (मॅचवेल) पेरण्यांचे कास्टिंगहि दत्त इंडस्ट्रीजकडून करून घेण्यात आले. अशा रीतीने निरनिराळ्या नामवंत संस्थांच्या सहकार्याने दत्त इंडस्ट्रीज आपली प्रगती करून घेत होती.

दत्त इंडस्ट्रीजने १९५५ मध्ये जस्त व पितळी इंक स्टॅंड्स व कॉल बेल्सची निर्मिती करून निरनिराळ्या सरकारी खात्यांच्या खूप मोठ्या आर्डर्स मिळविल्या. अर्थात या ऑफिसयुक्त वस्तूची जडणघडण मोठी सुबक व टिकाऊ केल्याने ही मागणीदेखील वाढली. दत्त इंडस्ट्रीजच्या विद्युत्-व्यवसायातील मालाला सतत मागणी होतीच. त्यामुळे दत्त इंडस्ट्रीजला साहजिकच आर्थिक स्थैर्य आले.

संस्थेच्या निर्मितीचा व्याप आणखी वाढविण्याच्या दृष्टीने १९६० मध्ये दत्त इंडस्ट्रीजचे रूपांतर "दत्तात्रय इंडस्ट्रीज प्रा. लि." असे करण्यात आले. निर्मितीसाठी नवे क्षेत्र शोधण्यात आले. डिप्रोस्वीच फ्यूजेसबरोबरच ६ फुटांपासून ५० फुटांपर्यंत जलसिंचन करता येईल असे पेटंट घेतले. दत्तात्रय इंडस्ट्रीज प्रा. लि. त्यांचे प्रसिद्ध 'रेनबो स्पिंकलर' व 'जलधारास्पिंकलर' दत्तात्रय इंडस्ट्रीज बनवू लागले व ही एक आघाडी संपादन केली.

संस्थेचा वाढता व्याप व पसारा लक्षात घेऊन संचालकांनी स्वारगेट औद्योगिक विभागात विस्तृत जागा घेऊन तिथे आता प्रशस्त व अद्ययावत इमारत उभारली आहे. तरी सध्याच्या कसबा पेठेतील जागेत ग्राहकांच्या सोयीसाठी छोट्या यंत्र-सामग्रीचा विभाग व नॉन फेरस फौंड्री ठेवण्यात येणार आहे.

फक्त एका लेखवर व्यवसाय सुरू करणाऱ्या दत्तात्रय इंडस्ट्रीजचे आता अत्याधुनिक सामग्रीने सुसज्ज असलेले स्वतःचे वर्क-

शॉप आहे. प्रारंभी असलेली १०-१२ कर्मचाऱ्यांची संख्या आता ५० पर्यंत गेली आहे.

आणखी काही नवीन निर्मितीच्या योजना संस्थेसमोर आहेत. शेती-बागायतीसाठी एक नावीन्यपूर्ण स्प्रिंकलर तयार करण्यात येत असून देशाच्या अन्नोत्पादन योजनांसाठी हा स्प्रिंकलर खूपच उपयुक्त ठरणार आहे. तसेच एक बहुउपयोगी स्प्रेअरची निर्मिती चालू आहे. या स्प्रेअरने जंतुनाशक औषधे शिंपडता येतील, घरगुती वापराला उपयोगी पडेल, बागबगीच्यांवर पाणी मारता येईल, मोठ्या समारंभात सुगंधी पाण्याचा फवारा उडवायलाही उपयुक्त ठरेल. पुण्याचे श्री. फ्रामजी पी. पोचा यांचे बागायती हत्यारे उत्पादन करण्यासाठी प्रोत्साहन मिळाले.

दत्तात्रय इंडस्ट्रीजच्या निर्मितीसाठी पहिल्यापासून पितळाबरोबरच अल्युमिनियम ॲलायचा वापर मोठ्या दूरदृष्टीने केल्यामुळे 'नॉन फेरस' धातूची आपल्या देशात चणचण भासत असताही संस्थेच्या निर्मितीत संड पडला नाही, हे लक्षात घेण्यासारखे आहे. तऱ्हेतऱ्हेच्या इलेक्ट्रिकल वस्तू तयार करून दत्तात्रय इंडस्ट्रीजने परकीय चलन वाचविण्यास अल्पसा हातभार लावला आहे.

महाराष्ट्रातले प्रख्यात उद्योगपती श्री. डी. आर. नाईक या संस्थेचे मॅ. डायरेक्टर व चेअरमन आहेत. त्यांनी परदेशात संस्थेच्या प्रगतीच्या दृष्टीने बराच प्रवास केला असून त्यांचा प्रदीर्घ अनुभव, ज्ञान, मार्गदर्शन व प्रोत्साहन संस्थेच्या भरभराटीला कारणीभूत आहे. संस्थेच्या सध्याच्या सुस्थितीचे श्रेय त्यांनाच आहे. त्यांच्या पत्नी सौ. लक्ष्मीबाई व कन्या डॉ. इंडू नाईक या कंपनीच्या आणखी दोन डायरेक्टर्स असून कंपनीच्या कामकाजात त्या जातीने व दक्षतेने लक्ष घालतात.

संस्थेचे सेक्रेटरी व वर्क्स मॅनेजर श्री. डी. जी. नाईक प्रारंभापासूनचे हरहुन्नरी सहकारी असून संस्थेच्या सर्वांगीण उन्नतीत त्यांचा फार मोठा वाटा आहे.

पश्चिम बंगालमधील सौंदर्यस्थळांचा विकास

पश्चिम बंगाल सरकारने राज्यातील उत्तरेकडील जिल्ह्यांत असलेल्या सौंदर्यस्थळांचा विकास करण्याचे ठरविले आहे. हौशी प्रवाशांना आकर्षून घेण्यासाठी हा निर्णय घेण्यात आला आहे. ह्या सौंदर्यस्थळात दार्जिलिंग आणि कालिम्पांगसारखी थंड हवेची ठिकाणे आहेत, त्याचप्रमाणे वन्य प्राण्यांचे जीवन नैसर्गिक अवस्थेत पाहता यावे म्हणून राखून ठेवण्यात आलेली जंगले आहेत. नौकाविहार व जलविहार करण्यासाठी आणि मासे पकडण्यास योग्य अशी ठिकाणे आहेत. ह्या निसर्गरम्य ठिकाणी जावयाचे असेल तर परदेशीय प्रवाशांना आतापर्यंत परवाने घ्यावे लागत असत. परंतु असे परवाने मिळण्यात फार दिरंगाई होत असे, त्यामुळे प्रवासी त्या नादाला लागत नसत. परिणामी परदेशीय प्रवाशांपासून होणारी प्राप्ती बेताबाताची होत आहे. आता नव्या बंगाल सरकारने परवान्यासंबंधीचे निर्बंध सैल केले आहेत.

* रक्तदानाने मिळालेले रक्त धोक्याचे ?

रुग्ण व्यक्तीला जरूर पडल्यास रक्त देऊन वाचविण्याचे शास्त्र चांगले प्रगत झालेले आहे. वैद्यकीय उपचारांत हा उपचार आणीबाणीच्या वेळी उपयुक्त ठरतो. परंतु लायन्स क्लबच्या अध्यक्षांनी मुंबई येथे केलेल्या एका भाषणांत रक्तदानाने मिळविलेले रक्त वापरण्याच्या कामी असलेल्या धोक्याकडे लक्ष वेधले आहे. जे. जे. हॉस्पिटलमधील रक्त-संचय विभागाचे अधिकारी श्री. शर्मा ह्यांनी ह्यासंबंधी दिलेली माहिती चिंता निर्माण करणारी आहे. श्री. शर्मा म्हणतात की गेल्या काही महिन्यांत पैसे घेऊन रक्तदान केलेल्या लोकांचे रक्त रोग्यांना देण्यात आले असता त्यांच्यावर वाईट परिणाम झाल्याचे आढळून आले. ३० टक्के लोकांना रक्तदानामुळे जोराचा ताप भरला. पैसे घेऊन रक्त देणारे लोक एका दृष्टीने धंदेवाईकच म्हटले पाहिजेत. अशा लोकांचे रक्त कमी प्रतीचे असते. पैसे घेऊन रक्त देणाऱ्या लोकां पैकी ८० टक्के लोकांना गुप्त रोगाची बाधा झालेली असते. तेव्हा रक्तदानाचा उपयोग करतांना योग्य ती खबरदारी घेण्यात आली पाहिजे. ज्या लोकानी पैसे न स्वीकारता रक्तदान केलेले असेल त्यांचेच रक्त वापरणे केव्हाही अधिक श्रेयस्कर आहे. अशा लोकांत गुप्तरोगाने पछाडलेल्यांचे प्रमाण अवघे ४ टक्के असते. श्री. शर्मा ह्यांनी निवेदन केलेली माहिती मोठ्या शहरांतील आरोग्यावर प्रकाश टाकणारीच म्हणावी लागेल. धंदेवाईक रक्तदानवाल्यांचे रक्त कमी प्रतीचे असण्याचे प्रमुख कारण त्यांची आर्थिक कुचंबणा असण्याचा फार संभव आहे. अशा लोकांच्या जीवनाची पाहणी केली तर त्यांचे रक्त कमी प्रतीचे का असते ह्याचा उलगडा होणे कठीण नाही.

तुटीच्या अर्थभरण्याचे शास्त्र—रिझर्व्ह बँकेचे गव्हर्नर श्री. जी. सी. भट्टाचार्य कलकत्ता येथे बोलताना म्हणाले की तुटीचा अर्थभरणा किती प्रमाणात करावा हे ठरविण्याचे स्वातंत्र्य जर देशाच्या मध्यवर्ती बँकिंग संघटनेला असते तर चलनवाढीची सध्याची परिस्थिती टाळण्यात कदाचित यश आले असते आणि किमतीच्या अस्थिरतेमुळे येणारा विस्कळीतपणाही टाळता आला असता.

पुण्यांत थालू तेव्हा—

उद्यान निवास

या नवीन, आधुनिक
आकर्षक व सर्वकष निवासामध्येच
कुटुंबासमवेत रहाण्यास या. माफक दर

टेलीफोन ५७४९९

माहिती मागवा

उद्यान प्रासाद
स्काऊट ग्राऊंड समोर, पुणे-२

शॉप आहे. प्रारंभी असलेली १०-१२ कर्मचाऱ्यांची संख्या आता ५० पर्यंत गेली आहे.

आणखी काही नवीन निर्मितीच्या योजना संस्थेसमोर आहेत. शेती-बागायतीसाठी एक नावीन्यपूर्ण स्प्रिंकलर तयार करण्यात येत असून देशाच्या अन्नोत्पादन योजनांसाठी हा स्प्रिंकलर खूपच उपयुक्त ठरणार आहे. तसेच एक बहुउपयोगी स्प्रेअरची निर्मिती चालू आहे. या स्प्रेअरने जंतुनाशक औषधे शिंपडता येतील, घरगुती वापराला उपयोगी पडेल, बागबगीच्यावर पाणी मारता येईल, मोठ्या समारंभात सुगंधी पाण्याचा फवारा उडवायलाही उपयुक्त ठरेल. पुण्याचे श्री. फ्रामजी पी. पोचा यांचे बागायती हत्यारे उत्पादन करण्यासाठी प्रोत्साहन मिळाले.

दत्तात्रय इंडस्ट्रीजच्या निर्मितीसाठी पहिल्यापासून पितळाबरोबरच अल्युमिनियम ॲलायचा वापर मोठ्या दूरदृष्टीने केल्यामुळे 'नॉन फेरस' धातूची आपल्या देशात चणचण भासत असताही संस्थेच्या निर्मितीत खंड पडला नाही, हे लक्षात घेण्यासारखे आहे. तऱ्हेतऱ्हेच्या इलेक्ट्रिकल वस्तू तयार करून दत्तात्रय इंडस्ट्रीजने परकीय चलन वाचविण्यास अल्पसा हातभार लावला आहे.

महाराष्ट्रातले प्रख्यात उद्योगपती श्री. डी. आर. नाईक या संस्थेचे मॅ. डायरेक्टर व चेअरमन आहेत. त्यांनी परदेशात संस्थेच्या प्रगतीच्या दृष्टीने बराच प्रवास केला असून त्यांचा प्रदीर्घ अनुभव, ज्ञान, मार्गदर्शन व प्रोत्साहन संस्थेच्या भरभराटीला कारणीभूत आहे. संस्थेच्या सध्याच्या सुस्थितीचे श्रेय त्यांनाच आहे. त्यांच्या पत्नी सौ. लक्ष्मीबाई व कन्या डॉ. इंडू नाईक या कंपनीच्या आणखी दोन डायरेक्टर्स असून कंपनीच्या कामकाजात त्या जातीने व दक्षतेने लक्ष घालतात.

संस्थेचे सेक्रेटरी व वर्क्स मॅनेजर श्री. डी. जी. नाईक प्रारंभापासूनचे हरहुन्नरी सहकारी असून संस्थेच्या सर्वांगीण उन्नतीत त्यांचा फार मोठा वाटा आहे.

पश्चिम बंगालमधील सौंदर्यस्थळांचा विकास

पश्चिम बंगाल सरकारने राज्यातील उत्तरेकडील जिल्ह्यांत असलेल्या सौंदर्यस्थळांचा विकास करण्याचे ठरविले आहे. हौशी प्रवाशांना आकर्षून घेण्यासाठी हा निर्णय घेण्यात आला आहे. ह्या सौंदर्यस्थळात दार्जिलिंग आणि कालिम्पांगसारखी थंड हवेची ठिकाणे आहेत, त्याचप्रमाणे वन्य प्राण्यांचे जीवन नैसर्गिक अवस्थेत पाहता यावे म्हणून राखून ठेवण्यात आलेली जंगले आहेत. नौकाविहार व जलविहार करण्यासाठी आणि मासे पकडण्यास योग्य अशी ठिकाणे आहेत. ह्या निसर्गरम्य ठिकाणी जावयाचे असेल तर परदेशीय प्रवाशांना आतापर्यंत परवाने घ्यावे लागत असत. परंतु असे परवाने मिळण्यात फार दिरंगाई होत असे, त्यामुळे प्रवासी त्या नादाला लागत नसत. परिणामी परदेशीय प्रवाशांपासून होणारी प्राप्ती बेतावाताची होत आहे. आता नव्या बंगाल सरकारने परवान्यासंबंधीचे निबंध सल केले आहेत.

* रक्तदानाने मिळालेले रक्त धोक्याचे ?

रुग्ण व्यक्तीला जरूर पडल्यास रक्त देऊन वाचविण्याचे शास्त्र चांगले प्रगत झालेले आहे. वैद्यकीय उपचारांत हा उपचार आणीबाणीच्या वेळी उपयुक्त ठरतो. परंतु लायन्स क्लबच्या अध्यक्षांनी मुंबई येथे केलेल्या एका भाषणांत रक्तदानाने मिळविलेले रक्त वापरण्याच्या कामी असलेल्या धोक्याकडे लक्ष वेधले आहे. जे. जे. हॉस्पिटलमधील रक्त-संचय विभागाचे अधिकारी श्री. शर्मा ह्यांनी ह्यासंबंधी दिलेली माहिती चिंता निर्माण करणारी आहे. श्री. शर्मा म्हणतात की गेल्या काही महिन्यांत पैसे घेऊन रक्तदान केलेल्या लोकांचे रक्त रोग्यांना देण्यात आले असता त्यांच्यावर वाईट परिणाम झाल्याचे आढळून आले. ३० टक्के लोकांना रक्तदानामुळे जोराचा ताप भरला. पैसे घेऊन रक्त देणारे लोक एका दृष्टीने धंदेवाईकच म्हटले पाहिजेत. अशा लोकांचे रक्त कमी प्रतीचे असते. पैसे घेऊन रक्त देणाऱ्या लोकां पैकी ८० टक्के लोकांना गुप्त रोगाची बाधा झालेली असते. तेव्हा रक्तदानाचा उपयोग करतांना योग्य ती खबरदारी घेण्यात आली पाहिजे. ज्या लोकानी पैसे न स्वीकारता रक्तदान केलेले असेल त्यांचेच रक्त वापरणे केव्हाही अधिक श्रेयस्कर आहे. अशा लोकांत गुप्तरोगाने पछाडलेल्यांचे प्रमाण अवघे ४ टक्के असते. श्री. शर्मा ह्यांनी निवेदन केलेली माहिती मोठ्या शहरांतील आरोग्यावर प्रकाश टाकणारीच म्हणावी लागेल. धंदेवाईक रक्तदानवाल्यांचे रक्त कमी प्रतीचे असण्याचे प्रमुख कारण त्यांची आर्थिक कुचंबणा असण्याचा फार संभव आहे. अशा लोकांच्या जीवनाची पाहणी केली तर त्यांचे रक्त कमी प्रतीचे का असते ह्याचा उलगडा होणे कठीण नाही.

तुटीच्या अर्थभरण्याचे शास्त्र—रिश्वर्ह वॅकेचे गव्हर्नर श्री. जी. सी. भट्टाचार्य कलकत्ता येथे बोलताना म्हणाले की तुटीचा अर्थभरणा कित्ती प्रमाणात करावा हे ठरविण्याचे स्वातंत्र्य जर देशाच्या मध्यवर्ती बँकिंग संघटनेला असते तर चलनवाटीची सध्याची परिस्थिती टाळण्यात कदाचित यश आले असते आणि किमतीच्या अस्थिरतेमुळे येणारा विस्कळीतपणाही टाळता आला असता.

पुण्यांत याळ तेव्हां—

उद्यान निवास

या नवीन, आधुनिक
आकर्षक व सर्वकष निवासामध्येच
कुटुंबासमवेत रहाण्यास या. माफक दर

टेलीफोन ५७७९९

← माहिती मागवा → उद्यान प्रासाद
स्कॉट ग्राऊंड सगेर, पुणे-२

खतांची मोठ्या प्रमाणावर आयात करण्याची योजना

चालू वर्षाचा शेतीचा उत्पादनाचा कार्यक्रम नीट पार पाडता यावा म्हणून भारत सरकारने रासायनिक खतांची मोठ्या प्रमाणावर आयात करण्याचे ठरविले आहे. खतांच्या आयातीसाठी २२५ कोटी रुपये खर्च करण्यात येणार आहेत. १९६७-६८ सालाच्या शेतीच्या हंगामासाठी १३ लाख, ५० हजार टन नत्रयुक्त खताची आवश्यकता आहे. अशा खताचे देशांतील उत्पादन सुमारे ५ लाख टन आहे. बाकीची गरज ८ लाख, ५० हजार टनांची आयात करून भागविण्यात यावयाची आहे. गेल्या वर्षी नत्रयुक्त खताचा एकूण खप १० लाख टन झाला असावा असा अंदाज आहे. त्यापैकी ४ लाख टन देशांत उत्पादन झाले होते आणि ६ लाख टन परदेशांतून आयात करण्यात आले होते. ह्यावर्षी ५ लाख टन फॉस्फेटयुक्त खत लागेल असा अंदाज आहे. त्यापैकी २ लाख, ७५ हजार टन खताचे उत्पादन देशांत होईल आणि २ लाख, २५ हजार टन बाहेरून आयात करावे लागेल. ३ लाख टन पोटॅशियुक्त खताची गरज मात्र सर्वस्वी आयात करूनच भागवावी लागणार आहे. खतांची आयात ज्या देशांकडून करण्यात यावयाची आहे, त्यात मुख्यतः अमेरिका, कॅनडा, पश्चिम युरोपातील देश, रशिया, पोलंड व जपान ह्यांचा समावेश आहे. परदेशांकडून खते आयात करण्यासाठी परदेशीय चलनाची गरज लागणार आहे. ८ लाख, ५० हजार टन नत्रयुक्त खताच्या संकल्पित आयातीपैकी ८ लाख, ३६ हजार टन आयातीसाठी पुरेल इतके परदेशीय चलन मध्यवर्ती सरकारच्या अर्थ खात्याने उपलब्ध करून दिलेले आहे. उरलेल्या १४ हजार टनांसाठीही परदेशीय चलन लवकरच मंजूर करण्यात येईल.

पूर्व जर्मनीच्या गोव्यातील कंपन्यांशी व्यापारी वाटाघाटी

पोर्तुगीज राजवटीच्या जोखडापासून मुक्त झालेला गोवा भारतापासून अनेक शतके अलग राहिलेला होता. त्यामुळे भारतामधील औद्योगिक विकासापासूनही तो अलिप्त राहिला. पोर्तुगीज राजवटीने गोव्याच्या औद्योगिक प्रगतीकडे फारसे लक्ष पुरविले नाही. पण आता परिस्थिती बदलली आहे. गोव्यांतील खनिज संपत्तीचा उपयोग करून त्या राज्याची औद्योगिक भरभराट साधता येणे शक्य झाले आहे. गोव्यातील खनिजाची, मुख्यतः लोहयुक्त खनिजाची, जपानला निर्यात होत आहे. गोव्यातील काही कंपन्यांशी सध्या पूर्व जर्मनीच्या व्यापारी वाटाघाटी चालू आहेत. पूर्व जर्मनीचा मुंबईमधील व्यापारी प्रतिनिधी ही बोलणी करीत आहे. पूर्व जर्मनी गोव्याला खाणींत वापरण्यासाठी उपयुक्त अशी यंत्रसामग्री पुरवू शकेल अशी माहिती त्याने दिली आहे. गोव्यात आज खाणीचा धंदा प्रमुख असल्याने अशा प्रकारच्या यंत्रसामग्रीची अर्थातच सतत गरज लागत असते.

गोव्यातील बंदरांचा विकास करून ह्या खनिजाची निर्यात वाढविता येण्यासारखी आहे. परंतु त्यासाठी अवजड माल चढविण्या-उतरण्याच्या सोईनी युक्त असे धके बांधणे आवश्यक आहे. धके बांधण्यासाठी जरूर ते साहित्य पुरविण्याची तयारी पूर्व जर्मनीच्या प्रतिनिधीने दाखविली आहे. तथापि त्यासाठी आयात परवान्याची अडचण दूर करण्यात आली पाहिजे. पूर्व जर्मनी आणि गोवा ह्यांच्यातील व्यापारी देणीघेणी रुपयाच्या चलनांत करण्यात यावयाची आहेत. गोव्याच्या मच्छीमारीच्या धंद्यासाठी अद्ययावत साधनसामग्रीची जहरी आहे. मच्छीमारीच्या आधुनिक तऱ्हेच्या बोटी आणि मासे गोठविण्यासाठी लागणारी यंत्रसामग्री पुरविण्याची तयारीही पूर्व जर्मनीच्या प्रतिनिधीने दाखविली आहे.

नव्या पोस्ट ऑफिसांच्या संख्येत कपात

चौथ्या पंचवार्षिक कार्यक्रमात नव्याने उघडावयाच्या पोस्ट ऑफिसच्या संख्येत कपात करण्यात येणार आहे. तिसऱ्या पंचवार्षिक कार्यक्रमात २१ हजार नवी पोस्ट ऑफिस उघडण्यात आली. चौथ्या कार्यक्रमात अवधी १२ हजार नवी पोस्ट ऑफिस उघडण्यात येणार आहेत. पहिल्या दोन कार्यक्रमांत नुकसानी सोसूनही नव्या कचेऱ्या उघडण्याचे धोरण स्वीकारण्यात आले होते. परंतु आता ते बदलण्यात आले असून नुकसानी सोसून नव्या कचेऱ्या उघडण्यात येणार नाहीत. अतिशय मागासलेले भाग आणि सरहद्दीवरील ठिकाणे येथे मात्र नव्या कचेऱ्या नुकसान सोसूनही उघडण्यात येणार आहेत. नुकसानीत चालणाऱ्या पोस्टाच्या कचेऱ्यांमुळे भारत सरकारच्या पोस्ट खात्याला दरसाल १ कोटी रुपयांची हानी स्वीकारावी लागते. १२ हजार नव्या कचेऱ्यांपैकी २,५०० कचेऱ्या शहरी भागांत खोलण्यात येणार आहेत. बाकीच्या ग्रामीण भागांत उघडण्यात येतील. ग्रामीण भागांत टपालाचा बटवडा करण्याच्या वेळा वाढविण्यात येणार आहेत. दळणवळणाच्या दृष्टीने गैरसोईच्या ठिकाणी पोस्टमन लोकांना पायी जावे लागते. त्यामुळे अर्थातच बटवडा करण्यास उशीर लागतो. ही पद्धत कमी करून अधिक त्वरेने बटवडा करण्याची व्यवस्था अमलात आणण्यात येणार आहे. पोस्टातील कामे अधिक कार्यक्षमतेने आणि जलद व्हावी म्हणून तेथील कर्मचाऱ्यांना सास शिक्षण देण्यात यावयाचे आहे. त्याप्रमाणे फ्रँकिंग मशीन्स अधिक संख्येने वापरण्यात येणार आहेत. तिकिटे देणाऱ्या एका यंत्राची दिल्लीतील दोन पोस्ट ऑफिसात सध्या चाचणी सुरू आहे. मनिऑर्डेसचा व्यवहार करण्यासाठी हिशेबाची यंत्रे वापरण्यात यावयाची आहेत. त्यामुळे वेळाची चांगली बचत होईल.

संरक्षणावरील खर्च कमी करण्यासाठी प्रयत्न

भारत आणि पाकिस्तान दोघेही आपआपला शस्त्रसंभार वाढविण्याच्या सटपटीत आहेत. ह्या दोन्ही देशांनी आपला लष्करावरील खर्च कमी केला तर त्यांच्या विकासाला मदत होईल ह्याविषयी वाद नाही. दोन्ही देशांना सध्या अमेरिका आणि रशिआ ह्यांच्याकडून लष्करी व इतर प्रकारची मदत होत आहे. भारतीय उपखंडातील ह्या दोन देशांनी संरक्षणावरील आपला खर्च कमी करावा अशी रशिआ व अमेरिकेची इच्छा आहे. ह्या संबंधी उभयता देशांच्या दरम्यान काही अनौपचारिक बोलणी झाल्याचीही वार्ता आहे. अमेरिकेचा तर असा ग्रह झालेला आहे की दोन्ही देशांतील संरक्षण खात्याच्या खर्चापैकी बराच खर्च एकमेकांविरुद्ध लढण्याच्या हेतूनेच करण्यात येत आहे. भारत आणि पाकिस्तान काही अशा प्रकारची लष्करी सामग्री जमवत आहे की तिचा उपयोग पंजाबसारख्या सपाट प्रदेशातच करता येईल. ह्या बाबतीत भारताची बाजू अलीकडील इतिहासाच्या अनुरोधाने सबळ आहे. पाकिस्तान आणि चीन ह्यांचे सख्य असल्यामुळे पाकिस्तानची लष्करी तयारी भारताविरुद्धच करण्यात येत आहे असे मानण्यास भरपूर वाव आहे. भारताला मात्र चीनविरुद्ध संरक्षक पवित्रा घेणे भाग असून त्याचा पुष्कळसा संरक्षणविषयक खर्च चीनच्या आक्रमक धोरणामुळे होत आहे. पण, पाकिस्तान ह्या वस्तुस्थितीकडे

ढोळेझाक करून भारताच्या संरक्षक खर्चाचा रोख आपल्या विरुद्धच आहे अशी बतावणी करीत आहे. ताश्कंद येथील करार घडवून आणण्यात रशिआचा पुढाकार असला तरी भारत व पाकिस्तान ह्यांनी परस्परांत पुन्हा लढू नये म्हणून त्यांच्या लष्करी सामर्थ्याला लगाम घालण्याची प्रवृत्ती रशिआच्या धोरणातही दिसून येते. अमेरिकेने लष्करी साहित्याचे सुटे भाग पाकिस्तानला व भारताला देण्याचे आपले धोरण जाहीर केले आहे, ते त्या देशाच्या सध्याच्या पवित्र्याशी विसंगत व पाकिस्तानला पक्षपाती आहे, असेच भारत सरकारचे म्हणणे असून तशी त्याने आपली तक्रार नोंदविलीही आहे.

बंगालचा तांदळाबाबत स्वयंपूर्ण होण्याचा प्रयत्न

तीन वर्षांच्या काळात तांदळाच्या पुरवठ्याच्या बाबतीत स्वयंपूर्ण होण्यासाठी बंगाल सरकारने एक कार्यक्रम आसला आहे. दरडोई दररोज १६ औंस तांदूळ देण्याचे परिमाण ठरविण्यात आले तर बंगालला सुमारे ५३ लाख टन तांदळाची गरज दरसाल लागेल. ह्याचा अर्थ असा की बंगाल दरसाल ६० लाख टन तांदूळ उत्पादन करू शकला तर राज्याजवळ अल्प प्रमाणात तांदूळ शिल्लकच राहील. नासधूस, बियाणे आणि लोकसंख्येची अपेक्षित वाढ लक्षात घेता शिलक्री तांदूळ त्या कामी खर्ची पडेल. तिसऱ्या पंचवार्षिक कार्यक्रमात बंगालने दरसाल सरासरी ५० लाख टन तांदळाचे उत्पादन केलेले आहे.

तुमची जिवाळ्याची बँक

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लिमिटेड

(११७७ बुधवार पेठ, पुणे २)

आपल्या ११६ शाखांनिशी आपल्या सेवेस सदैव सिद्ध.

विदेश विनिमय व एक्झिच्युटर आणि ट्रस्टीसेवा यांच्यासह

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात.

अधिक माहितीसाठी आपल्या नजीकच्या शाखेला भेट द्या.

चिं. वि. जोग,
जनरल मॅनेजर.

शं. ल. विल्होर्सकर,
अध्यक्ष.

हे पत्र पुणे पेठ शिवाजीनगर घ. नं. ११५/१ आर्यभूषण छापखान्यात या वृत्तपत्राचे मालक श्री. श्रीपाद वामन काळे यांनी छापिले व 'दुर्गाधवास' ८२३ शिवाजीनगर (पो. ऑ. टेकन जिमखाना), पुणे ४, येथे प्रसिद्ध केले.